

Խմբագրական

ՀԱՅՈՑ ԼԵՉՈՒՆ ՄԵՐ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԱՆՁՆԱԳԻՐՆ Է

Հոկտեմբեր ամիսը՝ հայերուս համար, ընդհանրապէս կը բնութագրուի որպէս հայ մշակոյթի ամիս, երբ անգամ մը եւս կը փորձենք իմաստաւորել եւ արժեւորել հայ գիրերու գիտին փառքը, որ դարձաւ մեկնակէտը հայ դպրութեան եւ գրականութեան շքեղ ծաղկումին, թարգմանչական բեղուն գործունէութեան եւ հայ մշակոյթի ոսկեդարեան արտայայտութիւններուն: Հայոց գիրերու գիտով, հայալեզու դպրոցներ բացուեցան ամբողջ Հայաստանի տարածքին, վանքերը դարձան կրթութեան կեդրոններ, ձեռագրատուններ, ժամանակի գիտութեան, փիլիսոփայութեան յայտնի երկերը հայացան, ժամերգութիւնը դարձաւ հայալեզու, Աստուածաշունչ մատեանի դարակազմիկ թարգմանութեամբ... Այսպէս, հայոց այբուբենը հզօրագոյն ազդակ դարձաւ ազգային ինքնաճանաչման, ազգային ինքնագիտակցութեան նոր որակի կերտումին, ոգիի եւ մտքի յեղափոխութեան...

Մեր մեծաքանչ լեզուն նոյնացաւ Մեսրոպ Մաշտոցի սրբացած կերպարանքին հետ: Ան իրաւամբ դարձաւ «Հայ դարերու դիմաց կեցող աղամանդեայ ապառաժ», որ իր վսեմագոյն սիրագործութեամբ, պահեց-պահպանեց հայուն ազգային ինքնութիւնն ու ինքնուրոյնութիւնը ընդ հուր եւ ընդ սուր, դարերու փոթորիկներուն ընդմէջէն, շատ յաճախ հայոց պետականութեան բացակայութեան պայմաններու տակ:

Անհայրենիք դարձած հայը այբուբենին կառչեցաւ որպէս հոգեւոր հայրենիք...: Տէր Զօրի անապատներուն վրայ, հայրենի բնօրրանէն վտարանդի հայը՝ սովալլուկ ու յոգնասպառ, շէկ աւազին վրայ դրոշմեց Այբ-Բեն-Գիւրը որպէս անձնագիր հայեցի ինքնութեան եւ զայն կտակեց նոր սերունդին որպէս ազգային վերապրումի գրաւական...: Աշխարհի չորս ծագերուն, հոն ուր ապաստան գտան հայեր, այնտեղ հիմնեցին հայ դպրոց ու վարժարան, հայ թերթ ու մամուլ, ուր հայ լեզուն ու հայ գիրը դարձան ոգեղէն հայրենիք պանդուխտ հայուն, ոգեղէն հայրենիք՝ հայ բառ ու բանով, հայ բանաստեղծութեամբ, հայ երգով, հայոց պատմութեամբ շնչաւորուած: Հայ լեզուն ու գիրը իրենց շուրջ համախմբեցին հայութեան տարտղնուած, ցիրուցան եղած մասնիկները, «փռշի ազգ»ի բեկորները իրարու շաղկապելով հայ բառ ու բանով, հայ երգ ու տաղով, հայալեզու մշակոյթով...

Հայոց լեզուին, հայ գիր ու գրականութեան մէջ է, գերազանցօրէն, որ հայը գտաւ իր ինքնութիւնը ցոլացնող հայ շունչն ու ոգին, հայուն տազնապներն ու ցաւերը, երազներն ու տեսիլքը, աշխարհը ընկալելու եւ ապրելու կերպը, իր բարոյական առաքինութիւնները, հայրենեաց աշխարհի բոյրն ու թոյրը, համն ու հոտը: Իր էութիւնը:

Հայոց երկաթեայ տառերը իրարու կամրջեցին դարերն ու մեզ իրարմէ անջատող աշխարհագրական տարածքները, իրարու կապեցին ովկիանոսներն ու ցամաքամասերը, աշխարհասփիւռ հայազաղութներն ու Մայր հայրենիքը....եւ դարձան հայութիւնը հայկականութեամբ միաւորող հզօրագոյն ազգակ:

Հայ գիրերու գիւտը տակաւին հնարաւորեց բարձրորակ գրականութեան մը ստեղծումը, որ մշակութային հզօր ու անմար ճառագայթ դարձաւ՝ հայուն խորտուրորտ ճանապարհը լուսաւորող: Կարելի է՞ հայութիւնն ու հայկականութիւնը պատկերացնել առանց Նարեկացիի մատենանի, Խորենացիի, Եղիշէի հայոց պատմութիւններուն, Ռաֆֆիի վեպերուն, Աբովեանի «Վերք Հայաստանի»ին, Շնորհալիի շարականներուն, Վարուժանի, Դուրեանի, Մեծարենցի, Սիամանթոյի, Թեքէեանի, Չարենցի, Սեւակի հայաշունչ եւ ոգեշունչ բանաստեղծութիւններուն, որոնց մէջ հայը ճանչցաւ եւ կը ճանչնայ ինքզինք՝ իր հոգեւոր-բարոյական արժէքներով, ոգեկան խոյանքով վսեմ, գեղեցիկի ինքնատիպ ճաշակով, ազատութեան, արդարութեան, արութեան ազնուագոյն եւ քաջարի մաքառումով եւ պայքարով, իր ուրոյն ապրելակերպով, իր պատմական բազմադարեան անցեալով, զի լեզուն լեզուամտածողութիւն է, առաջին հերթին, հարազատ հայելին ազգի հոգեբանութեան, նկարագրին, աշխարհագրագոյնութեան, պատմութեան, մշակոյթին....

Որքան իմաստալից կը հնչեն Դանիէլ Վարուժանի հետեւեալ խօսքերը. «Փա՛ռք հայ տառերուն, որոնք անիմանալի խնամիութեամբ մոզական գրիչներու տակ հաւաքուած՝ Եղիշէին լեզուն ոսկի ըրին, Բագրատունիինը՝ աղամանդ, Ալիշանինն ու Հայրիկինը՝ մեղր քաղցրախօս: Հայ լեզուն այդ տառերու սանդղամատերուն վրայ ոտն առ ոտն բարձրացաւ ամէն դարու ճակատին վրայ՝ հոն փորագրելու համար անմահութիւնը Յեղին»:

Յեղը, իրաւամբ ալ, անմահ կ'ընծայուի իր մշակոյթով, որուն հիմքերու հիմքը մայրենի լեզուն է, հայախօսութիւնն ու հայագրութիւնը, առանց որոնց հայրենիքն անգամ կը պարպուի իր հայկականութենէն, իր էութենէն, իր ոգիէն, սերունդներու շարունակականութենէն....եւ կը դառնայ սոսկ աշխարհագրական տարածք եւ բնակութեան վայր, օտարագիր եւ օտարալեզու խառնամբոյսի մը համար, որ խզած ըլլալով իր ոգեղէն կապը լեզուին մէջ խտացած մտածողութենէն եւ ինքնութեան տարրերէն, կը դառնայ անդիմագիծ զանգուած, նիւթին եւ դրամին սպասարկու....

Այսօր, տէ՛րն ենք մեր լեզուին, լիարժէք տէ՛րը, թէ՛՞ զայն կ'աղճատենք քիչ մը ամէն օր, մեր օտարաբանութիւններով, մեր լատինատառ գրութիւններով, մեր կիսատ-պոստ հայերէնով, մեր անփոյթ վերաբերմունքով....., շատ յաճախ յանկերգի նման կրկնելով որ «Ի՞նչ օգուտ կու տայ հայերէնը»....., մոռնալով որ ազգային ինքնութիւնն ու արժանապատուութիւնը առուծախի ապրանք չեն, շահոյթ ապահովելու «պիզնէս» կամ առեւտուր չեն երբեք: Այս տխուր մտայնութեամբ ալ, կը փակենք հայ դպրոց ու վարժարան, կ'արհամարհենք հայ գիրք ու թերթ, մեր զուակները կը յանձնենք օտար վարժարաններու խնամքին, անձնատուր համաշխարհայնացման կամ դրամի կայսերապաշտութեան ահեղ լափումին....

Հայ տառի ու հայ լեզուի սրբազան աւանդը այսօր յանձնուած է մեզի՝ աւագ եւ նոր սերունդին: Պիտի ըլլա՞նք լիիրաւ եւ լիարժէք տէրը այդ աւանդին, որ հայութեան յաջորդական սերունդներուն գոյութեան կռուանն է: Պիտի կարենա՞նք անխորտակելի, անկորնչելի պահել այդ կռուանը: Քանզի, վկայակոչելով դարձեալ Վարուժանը, «...Ատոր վրայ պիտի միանան ու իրարու բոցով հրդեհուին սիրտերը ուժացած, այդ կռուանին վրայ է ջահը դարաւոր Յոյսին ու վերածնունդը դարաւոր Ողջակէզին»:

Հայերէնի նկատմամբ մեր այսօրուան ու վաղուան վերաբերմունքն է որ պիտի պայմանաւորէ հայութեան եւ հայոց հայրենիքի գալիքն ու ապագան: Մեր լինելութիւնը որպէս ազգ ու հայոց երկիր: Հայերէնով է որ մենք պիտի ունենանք ազգային ինքնաճանաչում, ազգային ինքնագիտակցութիւն, ազգային գաղափարախօսութիւն, որոնք առանձին անհատները կը միաւորեն որպէս ժողովուրդ, ժողովուրդը որպէս ազգ ու հայոց երկիր:

Հայերէնը մեր հաւաքական անձնագիրն է:

ԵՐԱՆ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Հարցազրոյց

«2002ին Կիպրոսի Մէջ Հայերէնը Կառավարութեան Կողմէ Պահպանուած Լեզու Յայտարարուեցաւ»

26 Սեպտեմբեր, 2015

«ՆՈՐ ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ ԿԻՊՐՈՍԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՀԱՅ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ ՎԱՐԴԳԷՍ ՄԱՀՏԵՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

«ՆՈՐ ՅԱՌԱՋ»- Հայերը ի՞նչ թիւ կը կազմեն Կիպրոսի մէջ:

ՎԱՐԴԳԷՍ ՄԱՀՏԵՍԵԱՆ.- Ներկայիս հոն կը բնակին 3500 Հայեր, որոնք մեծ մասամբ կեդրոնացած են Նիկոսիոյ եւ շրջաններուն մէջ: Հակառակ իր փոքրաթիւ ըլլալուն, հայութիւնը պահած է իր ինքնութիւնը: Գաղութին մէջ տեղի ունեցան յատկանշական ձեռնարկներ Հայոց Ցեղասպանութեան 100ամեակին առիթով՝ ցուցահանդէսներ, դասախօսութիւններ եւ այլն, եւ մանաւանդ ինչպէս տեղեակ էք Կիպրոսի նախագահը Ապրիլ 24ին մասնակցեցաւ Երեւանեան ոգեկոչումներուն: Աւելին, Կիպրոսը աշխարհի մէջ չորրորդ երկիրն է, ուր Ցեղասպանութեան ժխտումը պատժող օրէնքը որդեգրուած է:

«ՆՈՐ ՅԱՌԱՋ».- Ամէն ոք ծանօթ է սփիւռքահայ կեանքին մէջ Մելգոնեան հաստատութեան ունեցած կարեւոր դերակատարութեան: Այդ կրթօճախին փակումը ի՞նչ հետեւանքներ ունեցած է:

ՎԱՐԴԳԷՍ ՄԱՀՏԵՍԵԱՆ.- Կրնամ ըսել, թէ Մելգոնեանի կորուստով ո՛չ միայն Կիպրոսի հայ գաղութը, այլ ընդհանրապէս արտասահմանի հայութիւնը մեծապէս աղքատացած է: Եթէ հաստատութեան ղեկավարները տարիներու ընթացքին ճիշդ ձեւով մօտենային հարցերուն, այդ աղէտը չէր պատահեր, եւ դպրոցը չէր փակուեր: Գիտէք, եղան շատ սխալներ, որոնց հոս չեմ ուզեր անդրադառնալ եւ կ'ենթադրեմ թէ պետք չէ հին վերքերը բանալ: Միւս կողմէ ես անձնապէս գոհ եմ, որ այն օրերու ներքին գործոց նախարարին միջոցաւ գոնէ յաջողեցայ երկու շէնքերը, տնօրէնին տունը եւ առջեւի անտառը (ծառերը տնկուած էին որք պզտիկներու կողմէ՝ ի յիշատակ իրենց ծնողներուն) պահպանեալ գօտիին մէջ ընդգրկել...

«ՆՈՐ ՅԱՌԱՋ».- Այդ պահպանուած շէնքերուն մէջ վերստին հայերէնը հնչեցնելու կարելիութիւնը կա՞յ:

ՎԱՐԴԳԷՍ ՄԱՀՏԵՍԵԱՆ.- Գիտէք, ընդհանրապէս Եւրոպան եւ մասնաւորապէս Կիպրոսը հետաքրքրուած են փոքրամասնութիւններու լեզուներուն պահպանման հարցով: Յիշեցնեմ,

որ 2002ին Կիպրոսի մէջ հայերէնը կառավարութեան կողմէ պահպանուած լեզու յայտարարուեցաւ: Յայտնեմ նաեւ, թէ անցնող ինը տարիներուն ընթացքին շատեր ինծի դիմած են՝ ըսելով թէ պատրաստ են դպրոցին վերաբացման համար գումարներ յատկացնելու... սակայն դժբախտաբար Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Նիւ Եորքի կեդրոնը ո՛չ մէկ ձեռով պատրաստ եղաւ առաջարկներ ընդունելու, եւ ասիկա իրապէս ցաւալի երեւոյթ մըն է: Աւելցնեմ, թէ այդ օրերուն փորձեցի հաստատութեան մէջ գտնուող գիրքերը եւ թերթերը փրկել, իսկ Կիպրոսի համալսարանն ալ համաձայն էր իր յարկին տակ հայկական բաժին մը բանալու եւ նշեալ հաստոյնները հոն զետեղելու: Այդ գիրքերը մեր տրամադրութեան տակ պիտի մնային, մինչեւ որ յարմար պահուն կարելի ըլլար զանոնք Հայաստան կամ Լիբանան փոխադրել: Բայց, ցաւ ի սիրտ, այս առաջարկն ալ չընդունուեցաւ... Այսօր այդ հաստոյնները տակաւին հոն են եւ խոնաւութեան եւ փոշիի պատճառով ոչնչանալու վտանգին տակ կը գտնուին:

«ՆՈՐ ՅԱՌԱՋ».- Ի՞նչ կ'ըսէիք այժմ գործող «Նարեկեան» վարժարաններուն մասին:

ՎԱՐԴԳԷՍ ՄԱՀՏԵՍԵԱՆ.- Այդ վարժարանները այսօր Վերա Թահմազեանի տնօրէնութեամբ յաջողութեամբ կը շարունակեն իրենց գործունէութիւնը Նիկոսիոյ, Լիմասոլի եւ Լաոնաքայի մէջ, շուրջ 220 աշակերտներով, իսկ դպրոցներուն ծախսերը, որ մօտաւորապէս 1.2 միլիոն եւրօ է, հարիւր տոկոսով կը հոգայ Կիպրոսի կառավարութիւնը:

«ՆՈՐ ՅԱՌԱՋ».- Կիպրոսի երկու բաժիններու միացման պարագային արդեօք թրքերէ՞նն ալ պիտի աւելնայ դասացանկին վրայ:

ՎԱՐԴԳԷՍ ՄԱՀՏԵՍԵԱՆ.- Կ'ենթադրեմ թէ ո՛չ անպայման: Մեր վարժարաններուն մէջ հայերէն, յունարէն եւ անգլերէն լեզուները կը դասաւանդուին: Բաղդատութեան համար ըսեմ, թէ յունական դպրոցները երկլեզու դրութեամբ կը բանին՝ յունարէն եւ անգլերէն: Թերեւս, եթէ մէկը կը փափաքի, այն ատեն կրնայ թրքերէն ալ սորվիլ: Ինչ կը վերաբերի «Նարեկեան» վարժարաններուն, անոնք նախակրթարան ըլլալով, կը կարծեմ որ կարելի պիտի չըլլայ աւելի ծանրաբեռնել պզտիկները: Իսկ երկրորդական վարժարաններու պարագան տարբեր է, եւ յամենայնդէպս ամէնուր պէտք է յարգուի օրէնքը:

«ՆՈՐ ՅԱՌԱՋ».- Ինչ կը վերաբերի Կիպրոսի տագնապին, երկար ժամանակ է որ լուծումներու մասին կը խօսուի: Այսօրուան քաղաքական կացութիւնը ի՞նչ պատկեր կը կազմէ:

ՎԱՐԴԳԷՍ ՄԱՀՏԵՍԵԱՆ.- Ինչպէս տեղեակ էք արդէն, աւելի քան քառասուն տարիէ ի վեր Կիպրոսը բաժնուած իրավիճակի մէջ կը գտնուի: Սակայն այսօրուան կառավարութիւնը հայ գաղութին նկատմամբ շատ բարեացակամ կեցուածք որդեգրած է: Պետութիւնը ամբողջովին կը հոգայ մեր դպրոցական ծախսերը, մեր կղերականներուն ամսականները եւ որոշ գումար

մըն ալ կը յատկացնէ գաղութիս ընթացիկ ծախսերուն համար: Ես անձնապէս կը հաւատամ, որ երկիրին համար քաղաքական լուծումի մը հաւանականութիւնը այսօր շատ մեծ է, եւ մինչեւ մէկ տարի կարելի պիտի ըլլայ վերջնական ելք մը գտնել: Ներկայիս շինարարութիւնը արագ թափով կը յառաջանայ, ինչ որ պիտի նպաստէ տնտեսութեան զարգացման: Նաեւ օտար մեծ ընկերութիւններ պատրաստ են ներդրում կատարելու Կիպրոսի մէջ: Կիպրոսի երկու բաժիններու քաղաքական ներկայացուցիչները բանակցութեանց մէջ են, եւ կ'ըսուի թէ դաշնակցութիւն մը պիտի գոյանայ, որուն հսկողութեան տակ պիտի աշխատին հակադրուող երկու կողմերը: Իսկ հայութիւնն ալ վերի եւ վարի խորհրդարաններուն մէջ պիտի ունենայ մէկական երեսփոխաններ:

«ՆՈՐ ՅԱՌԱՋ».- Միացեալ Կիպրոսի մը գոյութեան հեռանկարը որքանո՞վ իրականանալի է:

ՎԱՐԴԳԷՍ ՄԱՀՏԵՍԵԱՆ.- Յամենայնդէպս, այսօր տիրող կացութիւնը լի է վտանգներով եւ չի կրնար շարունակուիլ: Ինչպէս գիտեք, յունական կառավարութիւնը թրքական կողմին վրայ հակակշիռ չունի, եւ այդ պատճառով ալ արդէն իսկ այս կողմ անցած եւ բնակութիւն հաստատած են յունական բաժինին մէջ հազարաւոր թուրքեր, որոնցմէ նոյնիսկ կիպրացի թուրքերը դժգոհ են: Կ'ենթադրեմ, թէ Կիպրոսի յունական կողմը անպայման կը փափաքի այս կացութեան լուծում մը գտնել, նկատի ունենալով երկրի տնտեսական ոչ նպաստաւոր կացութիւնը, ուր գործազուրկներու թիւը մեծ չափերու հասած է: Չմոռնանք, որ Կիպրոսը բաց ծովու մէջ քարիւղի եւ կազի պաշարներ յայտնաբերած է, բայց Թուրքիա մասամբ նուազեցուցած է արտահանման աշխատանքները, ըսելով, թէ նախ պէտք է այդ հարստութեան բաժանումը կատարել...

«ՆՈՐ ՅԱՌԱՋ».- Ներդրումներու առումով Կիպրոսի երկու բաժիններու միացումը արդեօք կ'երաշխաւորէ՞ Թուրքերու ոտնձգութեան կասեցումը:

ՎԱՐԴԳԷՍ ՄԱՀՏԵՍԵԱՆ.- Շրջանին մէջ որեւէ շարժում եւ որեւէ քայլ պէտք է միջազգային համաձայնագիրներուն համապատասխան ըլլայ, որովհետեւ միջազգային դէտեր պիտի հսկեն կացութեան: Ճիշդ է, անցեալին նման ոտնձգութիւններ եղած են, բայց ներկայիս կացութիւնը այլ է: Այսօր Կիպրոս լաւ յարաբերութիւններ մշակած է Իսրայէլի հետ եւ յաճախ փոխադարձ այցելութիւններ տեղի կ'ունենան, ինչ որ նպաստաւոր է երկրին համար: Որոշ թուրք պաշտօնատարներ կ'ըսեն, թէ այլեւս Թուրքիան ալ յոգնած է՝ ի տես տիրող քաղաքական իրավիճակին, որովհետեւ իրենց համար ծախսալից է Կիպրոսի մէջ մեծ թիւով զինուորներ պահելը: Միւս կողմէ, ինչպէս ըսի, գոյութիւն ունի քարիւղի եւ կազի արտահանման եւ զանոնք Թուրքիոյ միջոցաւ այլ երկիրներ փոխադրութեան հարցը, ինչ որ տնտեսապէս հետաքրքրական դաշտ մըն է:

«ՆՈՐ ՅԱՌԱՋ».- Յունաստանի տագնապը Կիպրոսի վրայ ի՞նչ ազդեցութիւն ունեցաւ:

ՎԱՐԴԳԷՄ ՄԱՀՏԵՍԵԱՆ.- Յունաստանի տագնապը Կիպրոսի վրայ շատ մեծ ազդեցութիւն չունեցաւ, որովհետեւ մեր դրամատուները արդէն իսկ 2013էն ի վեր բոլորովին անջատուած են Յունաստանի դրամատուներէն: Միւս կողմէ սակայն, ընկերային գետնի վրայ է, որ նշեալ տագնապը ազդած է շուկային վրայ, ինչ որ ինքնին ունի նաեւ դրական կողմեր, նկատի ունենալով որ յոյները այժմ իրենց դրամագլուխը կը վստահին կիպրական դրամատուներուն: Աւելի՛ն, յունական որոշ նաւային ընկերութիւններ սկսած են փոխադրուիլ Կիպրոս եւ ասիկա, ըստ իս, շատ դրական քայլ մըն է երկրին համար: Այսուհանդերձ, տնտեսապէս եւ քաղաքականապէս տկար Յունաստան մը ո՛չ մէկ ձեռով նպաստաւոր է Կիպրոսի համար:

Յօդուածներ

Թանէր Աքչամ.

"Հայոց Յեղասպանութիւնը բարեփոխումներու վերջակէտն է"

Ստորեւ՝ Թանէր Աքչամի խօսքը, գործանօթ պատմաբանը արտասանած է Սեպտեմբեր 15ին Պոլսոյ մէջ տեղի ունեցած «Հրանդ Տինք» մրցանակներու բաշխումի հանդիսաւոր արարողութեան առթիւ: Բնագիրը թրքերէնէ թարգմանած է «Ակօս» եւ լոյս ընծայած՝ Սեպտեմբեր 29ի իր թիւին մէջ:

Նախ կ'ուզեմ Հրանդ Տինք Հիմնարկին շնորհակալութիւն յայտնել այս յատուկ հրաւերին համար:

Ինչպէս գիտէք, այս տարի ցեղասպանութեան հարիւրամեակն է եւ ինձմէ պահանջուեցաւ այս մասին ելոյթ ունենալ:

Յեղասպանութիւնը մարդկութեան դէմ յանցագործութիւն մըն է, որ բնութագրուեցաւ 1948ին: Այսօր Թուրքիոյ մէջ հրատապ նիւթ մըն է 1915ին պատահածներուն որպէս ցեղասպանութիւն յիշատակումը: Մինչդէռ այս տարակարծութիւնը մէջտեղէն վերցնողը նոյնինքն ցեղասպանութիւն բառի հեղինակ Ռաֆայէլ Լէմքինը եղած է: Մնաց որ նախապէս ալ նման բնոյթի ոճիրները դատապարտող 1899 եւ 1907ի Լա Հէյի համաձայնութիւնը, որ կը կոչուի ռուս իրաւագետին անունով՝ «Մարթէնսի Վճիռ», ծագած է Օսմանեան Կայսրութեան կողմէ իր քրիստոնէայ հպատակներուն դէմ գործադրուած կոտորածներէն: Կայ համաշխարհային սահմանում մը եւս, որ կը կոչուի «Մարդկութեան Դէմ Յանցանքներ», որ առաջին անգամ գործածուած է Հայերու զանգուածային սպանութեան մասին, Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Ռուսաստանի միացեալ յայտարարութեան մէջ:

Լէմքին իր «Բոլորովին անպաշտօն» խորագրեալ կենսագրութեան մէջ կը յայտնէ այս նիւթին նկատմամբ իր հետաքրքրութիւնը եւ կը բացատրէ, թէ որքա՛ն տպաւորուած է Սողոմոն Թէիլիբեանի դատաւարութիւնով: «Դատաւարութիւնը վերածուեցաւ յանցագործ Թուրքերու հաշուետւութեան: Համաշխարհային հանրութիւնը այսպէսով տեսաւ Թուրքիոյ մէջ պատահած ողբերգութեան իրողութիւնը: Իրենց շահերու հեռանկարով Հայոց սպանութիւնը անտեսող եւ թուրք յանցագործները ազատ արձակող արեւմտեան աշխարհը այս դատաւարութեամբ կը հարկադրուէր սարսափելի իրողութիւնը լսելու: Սակայն որեւէ անհատ իրաւունք ունի՞ արդարութեան գործադրումը ստանձնելու: Այս հարցումին պատասխանը չէի գիտեր, բայց համոզուեցայ որ ցեղի կամ կրօնական խմբակի մը ուղղեալ ոճիրներուն դատապարտման համար անհրաժեշտ է համաշխարհային օրինագիծ մը ստեղծել»:

Այս դատաւարութենէն ազդուած Լէմքին կը թողու գրականութեան իր ուսումը եւ կը թեքի դէպի իրաւագիտութիւն: Իր յուշերուն մէջ կը փոխանցէ ուսուցիչին հետ ունեցած վէճը: Կը հարցնէ թէ Թալէաթ ինչո՞ւ համար չէ ձերբակալուած եւ դատուած: Ուսուցիչը կը պատասխանէ՝ «դատարանները այս մասին ոչ օրէնքի յօդուած մը եւ ոչ ալ իրաւասութիւն ունին»: Ապա իր տեսութիւնը պարզելու համար օրինակ մը կը ներկայացնէ: «Հաւեր ունեցող ազարակատեր մը ենթադրէ: Ան եթէ որոշէ իր հաւերը սպաննել, այս իր գիտնալիք գործն է: Եթէ միջամտես, անոր իրաւունքը ոտնակոխած կ'ըլլաս»: Առարկած էի ըսելով որ «մարդիկ հաւ չեն»:

Լէմքին կը դժուարանայ ընկալելու Թէիլիբեանի կողմէ Թալէաթի սպանութեան որպէս ոճրագործութիւն, բայց Թալէաթի կողմէ միլիոններու սպանութեան որպէս յանցանք չհամարուելու տարօրինակ հակասութիւնը:

Այս բոլորը մեր երկրի մէջ այնքան ալ ծանօթ չեն քանի որ չենք առերեսած մեր պատմութեան հետ: Այդ պատճառաւ ալ մեր պետութիւնը տակաւին իր քաղաքացիները կը տեսնէ իբրեւ հաւեր:

Առերեսման համար չորս պատճառներ

Ի՞նչ կը նշանակէ պատմութեան հետ առերեսիլ կամ ինչո՞ւ ստիպուած ենք առերեսելու: Այս մասին կրնամ թուել չորս պատճառներ: Առաջինը՝ բնաջնջուած մարդոց արժանապատուութիւնը իրենց վերադարձնելու համար: Զանգուածային բոլոր սպանողներու մէջ գոհերը մանրէի, միջատի, ուռուցքի մը վերածող քարոզչութիւններ կը կատարուին: Այդ առումով ալ մարդոց արժանապատուութիւնը վերահաստատելու համար առերեսման կը կարօտինք: Երկրորդ պատճառը՝ կոտորածները հանրութեան մօտ արդարութեան զգացումը եւ խիղճը կը խորտակեն: Արդարութիւնը վերակերտելու համար հարկ է անիրաւուածներուն վնասները հատուցանել: Եթէ այս առերեսումը չկատարէք, արդար ապագայ մը չէք կրնար երազել: Երրորդ պատճառը. անցեալին իրարու հետ բախում ունեցած հանրութիւնները եթէ պիտի կենակցին՝ պարտաւոր են անցեալի դէպքերուն մասին իրարու հետ խօսելու եւ առերեսելու: Չորրորդ եւ ամենակարեւոր գործօնը՝ եթէ ուրանաք անցեալին պատահածները, նոյն յանցագործութիւնը կրկնելու ներուժը պահած կ'ըլլաք ձեր մէջ: Այսօր,

Միջին Արեւելքի մէջ Թուրքիոյ անյաջողութեան գլխաւոր պատճառը այս է: Միջին Արեւելքի ժողովուրդները Թուրքիոյ այսօրուան կառավարութիւնները կը դիտեն իբրեւ օսմանեան թուրք վարիչներու շարունակութիւնը: Եւ որքան ատեն որ այս վերջիններս չեն առերեսած իրենց մեղքերուն հետ, նոյն յանցանքները դարձեալ կրնան գործել:

Վերջապէս, կրնանք ըսել որ նոյնիսկ եթէ խուսափիք պատմութեան հետ առերեսելէ, ան ընդմիջտ կը հետապնդէ ձեզ:

Բարեփոխումներու խնդիրը

Պատմութեան հետ առերեսելու հրամայականը այժմեական պատճառ մըն ալ ունի: Եթէ յաջողած ըլլայինք հայկական խնդրի մասին արդար առերեսում մը կատարել, քրտական հարցը այսպէս չէինք ապրեր: Այսօր բոլորը զարմացած՝ հասկնալ կ'ուզեն թէ բախումները ինչո՞ւ վերսկսան: Եթէ լաւ սերտած ըլլայինք մեր պատմութիւնը, պիտի տեսնէինք որ այսօրուան խնդիրը քրտական բարեփոխումներու խնդիր մըն է եւ շատ նման է Հայոց հետ ապրուածներուն: Հարիւր տարի առաջ խնդիրը կը վերաբերէր ընկերային կեանքի եւ արդարադատական համակարգի մէջ Հայոց՝ իսլամներուն հետ հաւասար համարուելուն: Պատմութիւնը կը վկայէ, թէ Հայոց այս ուղղութեամբ յառաջընթաց արձանագրած շրջաններուն յաջորդած են կոտորածները: Կուզեմ նշել կարգ մը օրինակներ: Ապտիլիհամիտ 1895 Հոկտեմբերին յայտարարեց թէ Հայերը պիտի տիրանան իսլամներու հետ հաւասար իրաւունքներու եւ իրենց բնակչութեան համեմատութեամբ պաշտօն պիտի ստանձնեն շրջանային վարչութիւններու մէջ: Հայերը խիստ ոգեւորուած էին այս զարգացումով, երբ վրայ հասաւ արեւելեան քաղաքներէն եկող սպանդի լուրերը: Բարեփոխումներու խոստումներն ալ աւելի քան հարիւր հազար Հայու հետ առյաւէտ թաղուեցան:

Բարեփոխման փոխարէն կոտորած

Հաւասարութեան, ազատութեան եւ եղբայրութեան խոստումներով աւետուած 1908ի յեղափոխութենէն ետք Հայեր դարձեալ բարեփոխման յոյսեր փայփայեցին: Մեր պատմաբանները չեն գիտեր, բայց յեղափոխութենէն ետք գումարուած Օսմանեան Խորհրդարանի օրակարգի առաջին նիւթերէն մէկն ալ հայկական բարեփոխումներու խնդիրն էր: Բայց Հայերուն յոյսերը անգամ մը եւս յօդս ցնդեցան, երբ Ատանայի եւ շրջակայքի մէջ քսան հազար Հայեր անխնայ սպաննուեցան:

1915-18ի կոտորածներն ալ նման բնոյթ ունին: Յեղասպանութիւնը Օսմանեան Պետութեան վարչայիններուն կողմէ 1914 Փետրուարին ստորագրուած հայկական բարեփոխումներու համաձայնագրին դրուած վերջակէտն է: Հակառակ համատարած պնդումին, Ա. Աշխարհամարտը անուղակի գործօն մըն է Հայոց ցեղասպանութեան: Տարագրութիւնը գործադրուեցաւ վերջնապէս ձերբազատելու համար հայկական բարեփոխումներէն, որոնք պետութեան գլխուն փորձանք կը համարուէին: Այդ շրջանին Իթթիհատականները Հայոց բարեփոխումներու խնդիրը կը դիտէին որպէս օտար պետութիւններու կողմէ երկրին ներքին գործերուն միջամտելու առիթ մը:

Այս պնդումները իմ պնդումներս չեն, այլ՝ այդ շրջանի Ներքին գործոց նախարար Թալէաթ Փաշայի խօսքերն են: Վարչապետութեան ուղղեալ 1915 Մայիս 26 թուակիր երկարաշունչ գրութեան մէջ ան կըսէ թէ քստրին բուն նպատակը հայկական բարեփոխումներու խնդիրը լուծելն է:

Քրտական բարեփոխում

Իսկ այժմ կը խօսինք քրտական բարեփոխումներու մասին: Պատմութիւնը Թուրքերը պիտի դատէ այն հանգամանքով, թէ Քիւրտերուն վարչական հաւասար մասնակցութիւն ապահովուած է, թէ՛ ոչ: Քրտական բարեփոխումներու հիմքը կը հանդիսանայ Քիւրտերը ընկերային, քաղաքական, մշակութային բոլոր խաւերու մէջ Թուրքերու համահաւասար քաղաքացիներ համարելու երաշխիքը: Ատիկա ապահովելու միջոցը՝ սահմանադրական քաղաքացիութեամբ ապահովուած հաւասարութեան մը լոյսին տակ տեղական վարչական դրութեան հաստատումն է:

Այս սկզբունքներուն գործադրութիւնը որեւէ կազմակերպութեան հետ սակարկութեան նիւթ չի կրնար ըլլալ: Չեմ ուզեր աղէտի մունետիկ դառնալ, բայց զարգացումներուն հաւանական հետեւանքներուն մասին պատկերացում մը կազմելու համար կ'ուզեմ կառավարութեան մօտ թերթի մը մեկնաբանութիւնը բաժնել: Թուրքիոյ՝ թէ՛ ներքին եւ թէ արտաքին ճակատի մը կողմէ պաշարուած ըլլալը յայտնող թերթը կը գրէ, թէ այդ ճակատները ստեղծողը այն նոյն կամքն է, որ Ա. Աշխարհամարտին ալ օսմանեան քաղաքական ուժը ցիրուցան ըրած էր: Այս հաստատումէն ետք, «դէմի ճակատին մաս կազմող ներքին տարրերուն դէմ ազգային պայքարի մը, մաքրագործման մը» անհրաժեշտութիւնը կը նշէ:

Յիշենք որ Հայոց ցեղասպանութիւնը ուրացողները «Հայոց ցեղասպանութիւն չէ պատահած, եղածը երկրի պաշտպանութիւնն էր» կըսեն: Այս մտայնութեան համաձայն, եթէ ազգը եւ հայրենիքը վտանգուած է, այդ վտանգը չեզոքացնելու համար բոլոր միջոցները ընդունելի են:

Չեմ պնդեր, որ զարգացումները անպայման դէպի հող կընթանան, բայց պարզապէս կ'ուզեմ ընդգծել մտայնութեան մը յարատեւումը:

Պատմութեան բեռը

Պատմութեան բեռը մեր ուսերուն վրայ է եւ պատմութիւնը մղձաւանջի մը նման մեզ կը հալածէ: Կուրանանք, չենք գիտեր, չենք յիշեր կըսենք, բայց մեզ չի թողուր: Նախորդ դարասկիզբին Օսմանեան Կայսրութեան պառակտման եւ ազգային պետութեան հիմնադրման շրջանին երկիրը արեան ծով դարձած էր: Այսօր նման գործընթաց մը կ'ապրինք: Միջին Արեւելքը արեան ծով մը դարձած է եւ ըստ երեւոյթի այդ ծովը ա՛լ աւելի պիտի ընդարձակուի: Պիտի ընդարձակուի, այնքան ատեն որ ոմանք 1920ականներուն հիմնուած ազգային պետութիւններուն կարծրատիպերը պիտի պարտադրեն: Մինչ այդ ուրիշներ, թերեւս արտաքին գործօններն ալ օգտագործելով, կը փափաքին իրենց ազգային պետութիւնները հիմնել: Այս ակնկալութիւնները յուսախաբութիւն ալ կրնան պատճառել, իրականութիւն ալ կրնան դառնալ: Բայց միշտ ի գին բիրաւորներու, նոյնիսկ միլիոններու

արեան: Մինչդեռ կայ աւելի համերաշխ միջոց մը, որն է ապահովել Քիւրտին, Թուրքիին, Արաբիին, Հայուն, Ասորիին, Ալեիին կամ Սիւնիին համակեցութիւնը:

Հրանդին երազը

Հրանդ Տինք Տիյարպէքիի մէջ ելոյթ մը ունեցած եւ քիւրտ բարեկամներուն թելադրած էր Հայոց պատմութիւնը լաւ ուսումնասիրել: «Մեզի պատահածներէն դաս քաղեցէք» ըսած էր Հրանդ: Թուրքիոյ ժողովրդավարացումը, ժողովրդավարական սկզբունքներու վրայ վերակառուցումը իր ամենամեծ երազն էր: Հրանդ նման երազանք ունեցող հայ մը ըլլալուն համար սպաննուեցաւ: Ուրեմն կամ Հրանդ Տինքը ժողովուրդներու առաջնորդի մը պէս պիտի ընկալենք եւ իր երազանքը իրականացնենք, կամ ալ այս հողերուն վրայ դեռ երկար ժամանակ արիւնահեղութեան ականատես պիտի ըլլանք:

Շնորհակալութիւն ձեր ուշադրութեան համար:

Գրական-Մշակութային

Տիեզերքի շշուկները և այս աշունը

Խոր աշուն է... Արդէն զգացում է ձմռան սառը շունչը, բայց օդը դեռ յագեցած է աշնան գեղեցկութեամբ: Ինչպէ՞ս եմ զգում այս աշնան բոլոր ու գոյները հիասքանչ: Այս աշունը նման չէ նախորդներին: Շուրջս աշնան ոսկեգույն հրաշքն է՝ տերեւաթափ, վերջին հրաժեշտ մայր ծառին ու յաւերժի մէջ ձգուող երաժշտութիւն: Ինչպէս է խենթացնում ինձ այս աշնանային մեղեդին, ուզում եմ պարզապէս գրկել աշունը: Իմ հոգում մշտապէս հնչող այս մեղեդին և այս աշունը տիեզերքի մեծ սիմֆոնիայի մէկ նոտան են, ընդամենը մէկ փոքրիկ մասնիկն են՝ նման աշնան վառ գոյների խաղին, մշտատես հնչող մի աղօթքի՝ երբեք չլռող: Այս մեղեդին

մեր չընդհատուող երգն է՝ իմ և աշնան երգը...Ու հոսում է կեանքը, ու ծաւալում է մեր կեանքը ժամանակի մէջ: Իսկ երբեք չընդհատուող մեղեդին ինձ տանում է դէպի անհունը, դէպի մարդկային Մեծ սիրոյ եզերքը:

Մէրը տիեզերքի նոտաների ամենաքնքուշ լարն է, ամենահզօրը, անպարտելին, ամենակարողը...ՄԷՆ, որ իր մէջ ամբարում է բոլոր մեղեդիները տիեզերքի, բոլոր շշուկները, բոլոր ձայները, բոլոր-բոլոր լարերը՝ անտես, անյայտ: Իսկ այդ լարերը...դրանք հենց այն աներեւոյթ ներքին կապերն են, ամրակները, շղթաները, որոնք ստեղծում են իմ մէջ մի համընդհանուր անբացատրելի զգացողութիւն: Այդ լարերի մէջ են ամփոփուած ջրերի, ցամաքի, օդի, կայծակի գաղտնիքները, տիեզերքի շշուկների գաղտնիքները...Մարդկային Մեծ սերն է, որ այդ բոլոր զգացումները ներդաշնակում է ու դարձնում մէկ գաղափար, մէկ հաւասարակշռութիւն: Մէրը հենց այն ջութակն է, որ հնչեցնում է ծորացող իր քնքուշ մեղեդին, իսկ այդ հնչիւնները տիեզերական համերգի լարերն են, որոնք ամենուր են...դրանք նաեւ մեր հոգու լարերն են անշօշափելի, մեր գերելութիւնն են.. Աշխարհում ամէն ինչ

ծածկուած է անհունութեան թանձր ստուերով: Կարծես մեր կեանքի ժամանակը հալում է տիեզերքի արագության մէջ, ու մեզ մնում են միայն հետքերը, ակօսները և մէկ էլ աշնանային այս ուշացած վարդի թռչնած թերթիկները: Իմ ակօսի մէջ եմ առել այս սառած վարդը, ուզում եմ ջերմացնել նրա վիրաւոր թերթիկները... Սակայն դրանք արդէն ո՛չ բոյր ունեն, ո՛չ գոյն, ո՛չ էլ թարմութիւն: Ժամանակն ամէն ինչ խլել է նրանցից: Առաւօտն այլեւս ցօղ չի կաթեցնում այդ գունաթափ թերթիկների վրայ, ոչ էլ արտոյտն իր երգերի թրթիռը նուիրում նրան... Եւ ահա աշնան քամին անխղճօրէն քշում-տանում է աշնան վարդի անպաշտպան թերթիկները: Նրանց աննշան բոյրը խառնում է տիեզերքի բոլոր արշալոյսների բոյրերին: Անմահանում է վարդի բոյրը, խառնում բոլոր լարերին խորհրդաւոր:

...Ու ես այնպէս եմ զգում ժամանակի սարսուռը, սկսում եմ զգալ ամենա-անիմանալին: Կարծես ամէն ինչ սկսում է մէկ կէտից ու դարձեալ ձուլում այդ մէկ ամբողջութեանը: Սկիզբը հետզհետէ դառնում է վերջ, իսկ վերջը՝ նորից սկիզբ... Պտոյտ է խելացնոր... Անսովոր կերպով եմ զգում այն հզօր ուժը, բնութեան շնչի մէջ եմ զգում, չմարող հնչիւնների ու կենդանի հեւքի մէջ եմ զգում... Ամէն ինչ խելագար ընթացքով փարում է տիեզերական խորհրդաւորութեանը, ու նորից սկսում է ժամանակի այրումը, նաեւ մեր ինքնայրումը...

Ոչինչ չեմ ուզում նկատել շուրջս.. Միայն ուզում եմ ձուլուել մեծ տիեզերքի անդորրութեանը ու զգալ, զգալ, զգալ... իմ հոգու լարերով անվերջ զգալ աշնանային վարդի մարող բուրմունքը, ողջ տիեզերքի լարերի մեղմիկ շրջիւնը և հոգեվարք ապրող այս աշնան հրաշալի երգը....

Կարինէ Մովսիսեան

Հայաստան, Վայոց ձորի մարզ

2015թ.

ՓՈՒՆՉ ՄՐ ՉԱՓԱԾՈՅ ԵՐԿԵՐ

ԼՈՒՍԱՄՈՒՏԷՆ ՆԵՐՍ ՀՈԳԻԻՍ

Լուսամուտէն ներս հոգիիս

Յուշեր, յոյզեր ինձ կ'այցելեն

Կու գան անոնք անխօս, յուշիկ

Կ'ալեկոծեն զիս փրփրադէզ....

Լուսամուտէն ներս հոգիիս

Մեղեդիի թրթիռ մը լոյս

Կու գայ մեղմիկ ու քնքշագին

Յոյսի շող կը դառնայ հոգւոյս....

Լուսամուտէն ներս հոգիիս

Աղօթքի մրմունջ կը հասնի

Խաղաղութեամբ կ'օժէ հոգիս

Արարիչին կը մօտեցնէ զիս....

Լուսամուտէն ներս հոգիիս

Տիեզերքն անհուն կու գայ այցի

Կը շատնամ ես, կ'ընդարձակիմ

Կը նոյնանամ ես անհունին....Ե.Գ.

ԲԱՌԵՐՈՒՄ ՄԷՋ

Բառերուս մէջ տկար, վտիտ
Հեւքը դրի շունչիս, սրտիս
Տրոփն արեանս կենսաթրթիտ
Յոյզը մտքիս, հոգւոյս, սրտիս....
Բառերուս մէջ դրի կարօտ
Մէր ու գորով, ցաւեր ու խինդ
Նոր կեանքով ապրեցան անոնք
Մութ ու լոյսովն իրենց ազնիւ....
Բառերս հասան ոմանց սրտին
Յուզեցին ու դիւթեցին ալ
Տրուեցան անոնց հոսանքին
Ումպ մը բառով արբեցան ալ....
Շատեր սակայն զիս մերժեցին
Ի՞նչ բառեր են ասոնք, ըսին
Խրթին են շատ բառերդ, ըսին
Չենք հասկնար լեզուդ, ըսին....
Բառերս մնացին որբ ու անտեր
Չհասկցուած, լքուած բառեր
Որոնք օր մը փտին որպէս
Աշնան դալուկ, չորցած տերեւ.....
Ե.Գ.

ԱՇՆԱՆ ՄԵՂԵՂԻՆ

Աշնան մեղեղին

Թախճանուշ թրթիռ

Մեղմ կ'օրրէ հոգիս

Քնքուշ ու բարի....

Աշնան մեղեղին

Յուշարա՛ր սրտիս

Անցած օրերուս

Կարօտներուս

Սրտմաշուկին....

Աշնան մեղեղին

Մերթ՝ երազ ու յուշ

Միրոյ հին հեքիաթ

Մերթ՝ դող հեկեկուն

Գալիք սառն ձմրան....

Ես դեռ կը տաքնամ

Քու հուր հնչինով

Թախիծով վարար

Շշուկ-շրշինով...

Ինչ փո՛յթ տերեւներ

Դալուկ, դալկահար

Ծածկէն կարեվեր

Հոգիս ցաւատանջ....

Ես կ'ուզեմ մնալ

Ոսկեայ անուրջիդ

Քնքուշ տարերքին

Անով ջերմանա՛լ

Անով հիանա՛լ

Անով լիանա՛լ

Անով արբենա՛լ....

Մինչեւ որ վերջին

Տերեւը ոսկի

Խառնուի հողին

Միրով տարփագինԵ.Գ.

ՀՈԳԻՍ ՄՆԱՑ

Հոգիս մնաց մերկ ու անկեղծ

Լա՛ւ էր, թե՛՞ վատ, չեմ գիտեր....

Պահեց մանուկ իր մաքրութիւնն

Բիւրեղափայլ ու անե՛ղծ....

Դիմակ մերժեց հագնիլ ան,

Վառ դիմագիծ ունէր,

Դիմակներու մէջ բազմազան

Դիմագիծով մնաց տարբեր....

Մարդիկ երբ զայն տեսան այդպէս

Զարմացան ապշահա՛ր....

Առանց դիմակի՞ ինչպե՛ս ման գալ

Հարուա՛ծ ուտել, վե՛րք ստանալ....

Չե՛, դիմակն էր իրենց պաշտպանն

Եւ հեռացան լուռ, տխրամա՛ծ....

Դիմագիծն այդ կը խանգարէր

Դիմակներու խաբէութեան....Ե.Գ.

ԱՇՆԱՆԱՅԻՆ

Աշնան ծառը տերեւաթափ

Կը նայի իր մերկութեան

Սաղարթներուն գետին փռուած

Իր ոստերուն կմախսացած....

Քամին անգութ կը քշէ յար

Տերեւները չորցած, թափած

Լռութեան մէջ համատարած

Իրենց ողբերգը կը հնչէ յար....

Ճիւղին վրայ թռչուն մ'առանձին

Հին օրերու երգը կ'երգէ

Յետոյ անձրեւ է շիթ առ շիթ

Կարօտի յուշ է, արցունք է....

Անձրեւ-արցունքին մէջ կը հալի

Տխրութիւնը ծառին, պուրակին

Թացութիւն մը կը միւռնուի

Աշնան շշուկ ու շրշինին....

Յետոյ արեւ է, կը շոյէ մեղմ

Սրթսրթացող ծառը վսեմ

Քաղցրութիւն մը կը տարածէ

Սիրոյ անուշ համբոյրի պէս....Ե.Գ.

Տեսակէտ

Հայերէնի Վերականգնումը «Հայաստան-Սփիւռքներ»-ի Ազգային Իրաւ Ինքնութեան Նուաճման Խնդիրն Է

Յ. ՊԱԼԵԱՆ

Բարեմիտ չըլլանք: Մեր հայրենիքը եւ ժողովուրդը, Հայաստան եւ սփիւռքներ, ենթակայ եղած են, եւ են, անդադրում նախայարձակումներու, որոնք միայն զինուորական չեն:

Ճիշդ է, սահմանին վրայ ազրպէյճանական-թրքական նախայարձակումներ կան: Այդ մասին կը խօսինք, պէտք է խօսիլ, ուժերը պէտք է լարել: Բայց մեր ինքնութեան դէմ նախայարձակումներ եղած են եւ կան, տիրող ուժերու կողմէ, նաեւ՝ մեր անպատասխանատուութեամբ, ազգային հեռանկարի պակասով, նոյնքան ատերող, մեր ինքնութեան

հիմերը խախտող:

Երբեմն նիզակ պէտք է ճօճենք մենք մեզի դէմ:

Ազգի Եւ Հայրենիքի Տիրութեան Մասին

Նախ թող ներուի ըսել, որ հայրենիքի տիրութիւնը եւ սահմանի պաշտպանութիւնը միայն արցախցիին եւ հայաստանցիին պատասխանատուութիւնը չէ: Ազգային միասնութիւն կը ստեղծենք այն օրը, երբ սփիւռքները ներկայութիւն կ'ըլլան սահմաններուն վրայ, երբ հայր չ'արտագաղթեր զինուորական ծառայութենէ խուսափելու համար, հայր կը դադրի սոսկ զբօսաշրջիկ կամ բարեսէր հայրենասէր ըլլալէ: Իրաւ հայրենասիրութիւնը հագուադէպ պարագաներու երեւան եկած է, օրինակ՝ Ա. Աշխարհամարտի ընթացքին, երբ կամաւորական խումբեր ստեղծուեցան, նաեւ Հայկական լեզունը՝ դաշնակիցներու կողքին: Հայեր Ամերիկայէն վերադարձան ժողովուրդը եւ հայրենիք պաշտպանելու համար: Արցախեան ազատամարտին մասնակցեցան սփիւռքէն հաւատարմոր երիտասարդներ, բայց այդ շարժումը խիստ մասնակի էր, զանգուածային բնոյթ չունեցաւ:

Հայրենիքը զբօսաշրջութիւն, խրախճանք, երգ, պար, ճառ եւ յուզող-յուզիչ ժապաւէն չէ: Ան կը բնորոշուի հիմնական ստորոգելիներով, որոնց մասին չենք խօսիր, մարդորսական (prosélytisme) եւ շահախնդրական-դիրքապաշտական ցածորակ պատճառներով: Այս հիմնական ստորոգելիներու գծով լրութիւնը դաւ է ազգի տոկալու, տեսելու եւ ինքնիրականացման ճամբուն վրայ:

Մասնաւորաբար «սփիւռքներ»-ը ատերը վարագուրելու համար կը խօսին զոհողութեան, զգացումով հայ ըլլալու եւ հայր ճանչնալ-ճանչցնելու մասին՝ յաճախ մոռնալով, որ ազգային լեզուն գոյատեւման եւ ինքնութեան հիմնական եւ հիմնարար ազդակ է, առանց որուն՝

հայրենիք եւ ազգ կ'ըլլան տարբեր, այսինքն կ'այլասերին: Երբ ազգային լեզուն կը փոխարինուի տարբեր լեզուներով, ըմբռնումներ եւ արժէքներ չեն ժառանգուիր, «կ'ըլլայ նոր սկիզբ, բայց ոչ նախկինի շարունակութիւն»: Ժամանակ մըն ալ կը խօսուի «ծագումով հայ» ըլլալու մասին... Նորոյթ է այսպէս խօսիլ եւ կարծել քաղաքականութիւն խաղալ:

Երբեմն պէտք է յիշել կաթողիկէ ծիրանաւորին (կարտինալ) խօսքը, երբ դիտած է վանդակի մէջ եղած է կապիկը եւ՝ ըսած. «Խօսէ՛ եւ քեզ մկրտեմ» (in Georges Gusdorf, Mémoire et Personne):

Այս էական խնդրի մասին խօսուած է զանազան ձեւերով՝ առանց միաժամանակ շեշտելու լեզուի ինքնութեան եւ որակի հարցը:

Արդարօրէն, բնականօրէն, սկզբունքային կեցուածքով, սահմանադրութեամբ, Հայաստանի Հանրապետութեան լեզուն հայերէնն է: Ինչպիսի՞ օրէնքով կրնանք յայտարարել, որ հայկական սփիւռքի լեզուն հայերէնն է:

Սփիւռքը պետութիւն չէ, ոչ մէկ գերիշխանութիւն ունի, որպէսզի կարենանք յայտարարել, թէ հայկական սփիւռքներու ազգային լեզուն հայերէնն է:

Այս անբնական կացութիւնը կը շեշտուի նաեւ պատմութենէն ժառանգուած անհեթեթ դրոշմ ունեցող գոյգ աշխարհաբարներու գոյութեամբ, որուն վրայ բարդեցինք գոյգ ուղղագրութիւն ունենալու մերօրեայ անհեթեթութիւնը:

Ազգային Լեզուն Ինքնութեան Եւ Միացման Ազդակ

Մեր ազգային միութիւնը պիտի կերտուի, երբ ազգային լեզուի տարբերութեամբ յառաջացած հեռաւորութիւնները վերանան: Յաջողինք վերացնել:

Այս ազգային հեռանկարը իրականացնելու համար, եթէ դեռ անոր հաւատացողներ եւ զայն հետապնդողներ կան, ռազմավարական իր իսկական իմաստը պէտք է տալ լեզուին, որ ազգի շէնքը կրող ամուր պատը պէտք է ըլլայ, ըլլար: Իսկ պարզ է, որ ճեղքուած եւ ասդիէն-անդիէն փլած-փլփլած պատերը շէնքը չեն կրնար կրել: Այդպէս է այսօր հայերէնը, տեղ մը շատ, տեղ մը նուազ:

Այլ խօսքով, աղաւաղուած եւ ձեւագեղծուած լեզուով ազգ չի պահուիր, ազգը կ'այլասերի:

Այս այլասերման նշումը ո՛չ բարոյախօսութիւն է, ո՛չ ալ ճառ: Պէտք է մտածել հարիւր կամ երկու հարիւր տարի ետք գալիքի մասին:

Ի՞նչ է պատկերը այսօր, Հայաստան եւ սփիւռքներ: Հարցումին պէտք է պատասխանել առանց հաճոյախօսութեան եւ առանց մարդորսական ճապկումներու, կամ հետեւելու ոչինչ նշանակող «եղածը փրկել»-ու միտող սրճարանային (չ)իմաստութեան, որ անհեռանկար դիրքապաշտութեան կը ծառայէ:

Աւաղել ոչ մէկ բանի օգտակար է:

Ի՞նչ պէտք է ընել:

Այս հարցումին տրուած պատասխանով պէտք է չափել ամէն տեսակի ղեկավարութիւնները, անոնք ըլլան քաղաքական, մշակութային, կրթական հաստատութիւններու, բարեսիրական, մարզական, թատերական, մամուլի, լրատուամիջոցներու:

Կարգ մը խօսակիցներ Հայաստան ըսին, թէ լեզուն «սոցիալական երեւոյթ» է եւ «կը յառաջդիմէ»: Այս երկու յղացքներով կը բացատրուի լեզուի անմխիթար վիճակը, Հայաստան եւ սփիւռքներ: Ինչպէ՞ս հասկնալ «սոցիալական»-ը ազգին բաղդատած, ինչպէ՞ս սահմանել «կը յառաջդիմէ»-ն, ուրկէ՛ մեկնելով ո՛ր հասնելու համար:

Արեւելահայերէնը, ցաւով պէտք է ըսել, սովետահայերէն դարձած է, զինք գրաման ենթարկած օտար բառերով անհատնում կուտակումով, օտարաբանութիւններով, ներածուած շարահիւսութիւններով, երէկ ռուսերէն եւ թրքերէն (բարբառներէն փոխադրուած գրական լեզուին մէջ), այսօր՝ ամերիկերէն եւ ֆրանսերէն:

Մփիւռքներու պարագային, լեզուն, առաւել կամ նուազ համեմատութիւններով, իր գտնուած ամանին ձեւը կ'առնէ, անխուսափելի ամերիկերէն, արաբերէն, ժառանգուած եւ աճող թրքերէն, ֆրանսերէն, սպաներէն, ընդհանրապէս կեանքի լեզու չըլլալով՝ կը խեղճանայ:

Լեզուական այս տեսակաւոր խորթացումները ազգի միութեան շաղախը կը խաթարեն: Լիբանանի հայկական վարժարանի տղան ի՞նչ պիտի հասկնայ, երբ կարդայ դեմոգրաֆիկ, ռեսուրսները, ռէալ, միջազգային իրաւասուրյեկտութիւն, դեմագոգիային, սպեկուլեացիաներին, լիւստրացիա, ֆակուլտետների, կոռեկտ, կոմերիտական, կոմսոմոլացման-բոլշեիկացման, էոլիւցիայի, քաղաքական անարխիայի... Նմուշ: Բոլորը՝ նոյն էջին վրայ: Ոչ միայն տղան, այլ նաեւ չափահասը պիտի չհասկնայ այս հայերէնը:

Լեզուական Հարագատութիւնը Գոյութենական Երաշխիք Է

Ի՞նչ ընել եւ ինչպէ՞ս:

Առանց ընկերատնտեսական նահանջական վերլուծումներու մէջ խեղդելու եւ խեղդուելու, մենք մեզ լքելու հոսանքի եւ յորձանքի թափին, հայկական ընկերութեան բարձրագոյն մակարդակին ՈՐՈՇՈՒՄ պէտք է կայացնել, ԼԵԶՈՒՆ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆԵԼՈՒ ԻՐ ՀԱՐԱԶԱՏՈՒԹԵԱՄԲ, քաղաքական որոշում, եւ կատարել անհրաժեշտ նիւթական եւ մարդկային ներդրումները, Հայաստան եւ սփիւռքներ, միասնաբար, ներառելով կրթութիւնը, մամուլը, հրատարակութիւնները:

Նախ՝ ԶՏՄԱՆ քաղաքականութիւն:

Ապա ժամանակակից նոր հնարուած բառերու հայացում:

Իր ակունքներուն պատշաճ ըլլալու ուղղագրական բարեփոխում:

Ուսուցում:

Այս նպատակի իրականացման համար, քաղաքական որոշման եւ նիւթական ներդրումներու զուգահեռ, ներազգային համաձայնութեամբ, ինքնութեան պահպանման եւ կերտումի գաղափարախօսութիւն հարկ է ներշնչել հայերուն, անոնք գտնուին Հայաստան, Եաքութիա, Պոլիս, Միջին Արեւելք, Ամերիկաներ, Նոր Զելանտա կամ Ալապքա, հասնելով իւրաքանչիւրին: Կը յաջողինք, եթէ ներդրումները նպատակաւաց ըլլան, պատգամները՝ ոչ կողմնապաշտական, ոչ դիրքապաշտական, ոչ շահախնդրական:

Կ'ունենանք անմիջականէն եւ եսականէն անդին նայող Հեղինակութիւն-CHARISME, մարդիկ, որոնք իրենց անձին օրինակով, ո՛չ ապարանքով եւ ո՛չ դրամատան հաշիւով, ԱՌԱՋՆՈՐԴԵՆ: Պատմութիւնը միայն զանոնք պիտի յիշէ: Անոնք առաջնորդած պիտի ըլլան ոգեկան յեղափոխութիւնը:

Ժողովուրդը իր կարգին պահանջել պէտք է գիտնայ, քանի որ ինք պէտք է ըլլայ իր ճակատագրին տերը՝ իր տուած վստահութեամբ, զոր կը կոչենք քուէ:

Լեզուն ազգապահպան հզօրութիւն է, որ կը կրէ շարունակութիւն ըլլալու կոչուած բերդը, որ չի կառուցուիր ընդունելութիւններով, ճառերով, աթոռ-աթոռակներով, հեռատեսիլի պատուհանի կրկներեւոյթի նմանող պատկերով կամ բարձրախօսի թատերական աղմուկով:

Այսօ՛ր:

Վաղուան կը մնայ եղած ըլլալու դատարկ մխիթարութիւնը, որուն համար շոնդալից ամեակներ պիտի տօնուին, պիտի չտօնուին:

Հայաստանի Վերանկախացման Քառորդ Դարը Եւ Մենք

Յ. ՊԱԼԵԱՆ

Արդէն քառորդ դար:

Ինքնիշխան ըլլալու հպարտութիւնը ինչպէ՞ս դիմաւորեցինք եւ այդ հպարտութիւնը ազգի միացման տեսանկիւնէ ինչպէ՞ս դրսեւորուեցաւ անցնող տարիներուն եւ կը դրսեւորուի այսօր:

Պետութիւն կայ:

Ան է՛, ի՛նչ որ է, ի՛նչ ալ ըլլան մեր տեսակաւոր կարծիքները: Միշտ կարելի է թերի եւ թերացում տեսնել, ինչ որ կարելի է ընել միշտ եւ բոլոր երկիրներուն համար: Այսինքն քննադատութիւնը յառաջդիմութեան ազդակ է, անվարան պէտք է ընթանալ այդ ուղիով:

Պետութեան պարտականութիւնն է երկրի տնտեսութեան զարգացումը: Անոր համար արդարութիւնը համակարգող օրէնքներու եւ բարենպաստ

պայմաններու ստեղծումը անհրաժեշտ է: Քառորդ դար ետք հաշուեկշիռ մը պէտք է ընել եւ անոր հիման վրայ դատել-գնահատել իշխանութիւնները՝ առանց կողմնապաշտական բարեացակամութեան եւ չարակամութեան:

Այդ ընդհանուր հաշուեկշիռը պէտք է ընէ իշխանութենէն անկախ մասնագէտներու եւ իմաստուններու ազգային գերագոյն խորհուրդ մը, որ պէտք է արտայայտուի բազմապիսի խնդիրներու մասին: Այսպէս, պէտք է ըսէ, թէ ինչո՞ւ գործարանները չեն բանիր, ինչո՞ւ մայրաքաղաքէն դուրս երկիրը չի զարգանար եւ աստիճանաբար կ'ամայանայ, ինչո՞ւ զանգուածային աղէտ-արտագաղթը կը շարունակուի, ինչո՞ւ եւ ինչպէ՞ս խորհրդային ենթադրեալ հաւասարութեան համակարգէ դուրս հազիւ դուրս եկած՝ ընկերային անհաւասարութիւնները ակնբախօրէն շեշտուեցան, ինչո՞ւ մշակութասէր ժողովուրդը յանկարծ դարձաւ հակամշակոյթ եւ մակերեսային: Երագուած անկախութեան իրականացումէն քառորդ դար ետք, Հայաստան եւ սփիւռքներ, հայրենադարձութիւնը քաղաքական առաջադրանք չեղաւ (նկատի չունիմ դէպքերու ճնշման տակ Հայաստան հաստատուողները եւ թոշակառու հայրենասէրները): Յարգելի եւ սիրելի են անոնք, որոնք գիտակցաբար վերադարձի ընտրութիւն կը կատարեն:

Արտագաղթ եւ հայրենադարձութեան բացակայութիւնը հայրենիքի եւ ազգի արմատները փճացնող վերաբերումներ են, հակահայրենասիրութիւն, զոր երթեւեկի, խորհրդաժողովներու մասնակցութեան եւ բարեսիրական ծխածածկոյթի ետին արդար չէ թաքցնել: Այդ խաբէութիւն է արտաքին աշխարհին եւ մեզի համար: Այս ըմբռնումը անվարան պէտք է կրկնել, Հայաստան եւ սփիւռքներ: Գործարարութիւնը, ինչպէս ախտ դարձած է ըսել՝ պիզնեսը, հայրենադարձութեան եւ հակաարտագաղթի տեսիլքի վրայ պէտք է պատուաստել, ոչ միայն անհատական եւ արագ շահու:

Անկախացած Հայաստանը ապահովութեան եւ կայունութեան երաշխիք կ'ընծայէ իր բանակով: Արդարեւ, բանակը իր արհեստավարժ կազմակերպութեամբ եւ մարտունակութեամբ, իսկական հայրենասիրական կառոյց է: Հայ զինուորը, յատուկ նախաձեռնութիւններով, գաղափարական պատրաստութիւն կը ստանայ գիտնալու համար, թէ ի՛նչ կը պաշտպանէ եւ ինչո՞ւ:

Բայց, դժբախտաբար, անցնող քառորդ դարու փորձը քաղաքացիական զարգացման ժամանակաշրջան չեղաւ: Կար ժամանակ, երբ կուսակցութիւնները հարիւրով կը հաշուէինք: Այսօր ալ անոնց թիւը շատ մեծ է փոքրիկ երկրի մը համար: Դրական ծրագիրներու իրականացման նախաձեռնութիւններու համար ուժերու մէկտեղում անհրաժեշտ է: Հայաստանի կեանքին հետեւողը այն տպաւորութիւնը կ'ունենայ, որ կուսակցութիւններու ստուար մեծամասնութիւնը անհատներու շուրջ կազմուած ընտրական համախմբումներէ կը բաղկանայ: Ժողովուրդը դրական վերաբերում չունի կուսակցութիւններուն նկատմամբ, անոնց ղեկավարներուն դիրքի շահագործումը եւ ընչաքաղցութիւնը յաճախ կը յիշեցուի տարբեր վայրերու մէջ եւ մակարդակներու վրայ:

Հայաստանի մէջ խօսքի ազատութիւնը կը յարգուի, կը հանդուրժուի: Բայց կացութենէն ոչինչ կը փոխուի: Ոչ ոքի համար գաղտնիք է, որ ստեղծուած է մեծ կալուածատիրական

դրութիւն, հիմնական կարեւորութիւն ունեցող մթերքներու եւ ապրանքներու ներածումներու մենաշնորհներ կան: Թերեւս այդ իսկ պատճառով գործարաններու շէնքերը կը նմանին հոյամողեգներու կմախքներու: Մարդիկ կը խօսին, բայց ճակատագրապաշտի պէս կ'ընդունին կացութիւնը:

Բայց կրկին պէտք է կրկնել, որ կայ պետութիւն, որուն հզօրացումը համազգային նպատակ պէտք է ըլլայ՝ առանց զայն շփոթելու իշխանութեան եւ իշխանաւորի հետ: Այդ հզօրացման արտայայտութիւնն է հետզհետէ հայոց իրաւունքներու հետապնդման եւ վերականգնման ուղղութեամբ կատարուող աշխատանքը, որուն ուշագրաւ դրսեւորումը եղաւ Ցեղասպանութեան եւ հայրենահանման հարիւրամեակի պետական մակարդակով եւ համահայկական տարողութեամբ նշումը, մասամբ նաեւ՝ միջազգային մասնակցութեամբ:

Ընկերութիւններու, մշակոյթներու, տնտեսութեան, բարքերու եւ ընդհանրապէս քաղաքակրթութեան հոլովոյթը դարերու արագութեամբ չէ որ կ'ընթանայ այսօր, այլ՝ տասնամեակներու: Հայաստան-Արցախի զարգացումը եթէ դատապարտուի դանդաղ ընթացքով յառաջանալու՝ ինքզինք դատապարտելով մասնակիի եւ տեղականի տեղքայիւն, այսինքն՝ ճահճացման, ազգովին մենք մեզ կը գտնենք քաղաքական պարտուողականութեան հոսանքի մէջ:

Պարզ ձեւով պէտք է ըսել, որ ժամանակ կորսնցնելու իրաւունք չունինք: Կորսուած ժամանակը մեր բոլոր տեսակի թշնամիներուն հետ մեղսակցութեան փաստ է:

Վերականգնում եւ անկախութիւն մնայուն օրակարգ պէտք է ըլլան:

Այդ գոյգ յղացքները կը մնան ճառային աղմուկ, եթէ՝

ա. Հայրենասիրութեան գիտակցութիւնը չըլլայ համազգային յանձնառութիւն: Իսկ հայրենասիրութեան թշնամի են աղէտ-արտագաղթը եւ հայրենադարձութեան բացակայութիւնը: Իսկ հայրենադարձութիւնը ո՛չ արձակուրդ է, ո՛չ ալ զբօսաշրջութիւն: Հայրենասիրութեան յաջողութիւնը երկրի զարգացումն է, ժողովուրդի կենսամակարդակի բարձրացումը, երկրի արտադրած բարիքներէն ժողովուրդին հաւասարապէս օգտուելու պայմաններու ստեղծումը:

բ. Հայրենասիրութեան զարգացումը անկախութեան լրիւ գիտակցութեամբ եւ յանձնառութեամբ կ'իրականանայ: Անկախութիւնը կ'երաշխաւորուի տնտեսական անկախութեամբ: Առանց այդ երաշխաւորութեան՝ բազմազգ ընկերութիւններ եւ դրամատիրական հզօրութիւններ (երկրին մէջ կամ երկրէն դուրս) կը պարտադրեն իրենք զիրենք, եւ անկախութիւնը կը դառնայ ձեւական, զարդ, պղպջակ:

գ. Հայրենասիրութեան զարգացումը սերտօրէն կ'առնչուի մշակութային անկախութեան եւ հզօրացման: Մշակոյթը մեր ժողովուրդի ճառագայթումն է: Անոր մէջ էական է ազգային լեզուի անաղձատ ինքնութեան պահպանումը, որուն համար պետական լրջագոյն պատասխանատուութիւն պէտք է ցուցաբերել, զտել, մաքրել, զօրացնել, հարազատութեան ենթահողի վրայ՝ զայն զերծ պահելով համաշխարհայնացման միալեզու դառնալու աղէտէն:

դ. Հայրենատիրութիւն կ'իրականանայ համահայկական (Հայաստան եւ սփիւռքներ) իրաւ մասնակցութեան գիտակցութեան եւ պատասխանատուութեան ստանձնումի պայմաններու ստեղծումով, ազատութեան, հաւասարութեան եւ անկաշկանդ ժողովրդավարութեան մթնոլորտի մէջ:

ե. Հայրենատիրութիւնը կ'իրականանայ, երբ մտահան չենք ըներ ՀԵՌԱՆԿԱՐը, այսինքն՝ ազգի եւ հայրենիքի հատուածներու միացումը:

Վերանկախացման երկրորդ քառորդ դարը դարձնելու համար իսկական վերականգնումի ժամանակաշրջան՝ պէտք է որ նուաճենք ազգային իմաստութիւն, գիտակցելով, որ օտարի դրանը մեզ կը կոչեն հիւր, որպէսզի չըսեն ծառայ (յիշել կրկին եւ կրկին Վիգէն Խեչումեանը), որ մագաղաթը աւելի կ'ապրի, քան մարմարը (յիշել կրկին եւ կրկին Յակոբ Օշականը):

Եւ երբեմն ալ մտածենք, որ ժողովուրդներ մեծցած են, երբ յանկարծ իրենց ծոցէն յայտնուած են անանձնական արտակարգ դէմքեր, անոնց անունները յաճախ կը յիշեմ, ինչպէս՝ Մահաթմա Կանտի մը, որ անձնական ոչինչ ուներ, ինչպէս՝ Նելսըն Մանտելա մը, որ իր ժողովուրդին համար քառորդ դար բանտի մէջ մնաց, ինչպէս՝ զօրավար տը Կոլ մը, որ իր երկիրը գրաւած թշնամիին դէմ ծառայացաւ եւ իր ետեւէն տարաւ ազգը դէպի վերականգնում եւ յաղթանակ:

Հեռանալով սնամէջ ճառերէ՝ Հայաստանի անկախութիւնը հարկ է դիտել հեռանկարային գիտակցութեամբ, վերականգնումի, ազատութեան, արդարութեան, Հայաստանի եւ Արցախի իւրաքանչիւր թիզ հողը բնակեցնելու եւ միացման հզօր յանձնառութեամբ՝ ժողովուրդ եւ ՀԱՅՐԵՆԻՔ:

Մեր հողին վրայ շարունակութիւն ըլլալու մեծահոգութեամբ:

13 սեպտեմբեր 2015, Նուազի-լը-կրան

ԱՎՆԹԱՐԹՆԵՐ

Ահաւոր է հոգիի, հոգեւորի, հոգեկան նահանջը....երբ մարդը նկատի կ'առնուի սոսկ որպէս մարմնական գոյութիւն, իսկ անոր միտքը՝ որպէս ծառայ սպասարկելու իր մարմնական պէս-պէս կարիքներուն....Ահաւոր է երբ կ'անտեսուի, նոյնիսկ կ'արհամարհուի հոգեկանը,

հոգիի էական կարիքները...Ահա թէ ինչու մարդ էակը հոգեկան խոր անձկութիւն կ'ապրի՝ նոյնիսկ նիւթական շքեղ ու փարթամ պայմաններու տակ, քանզի սովի մէջ է անոր հոգին, որուն կարիքները ամբողջովին այլ են....Հոգին կը փնտռէ գեղեցիկը, բարին ու բարութիւնը, ճշմարիտն ու ազնիւր...եւ խոր տառապանք

կ'ապրի, երբ չգտնէ զանոնք....Նիւթի եւ ինչքի կուտակումը էապէս կը հեռացնէ մարդը հոգեկանէն....Սա դարուս գուցէ ամենէն հրատապ հարցերէն մէկն է:

.....

Ճշմարտութիւնը հեշտ չէ գտնել, զայն յայտնաբերելու համար, աչքերդ ու միտքդ պիտի մաքրես ամէն փոշիէ ու աղտէ, որոնք կը խափանեն պայծառ տեսողութիւնն ու դատողութիւնը...Ճշմարտութիւնը հեշտ չէ բարձրաձայնել, զայն կարենալ բարձրաձայնելու համար, պիտի պատրաստ ըլլաս կրելու շատ-շատերու պարսաւանքը, նոյնիսկ արհամարհանքն ու թշնամանքը...Մեր ժողովուրդը դիպուկ խօսք ունի. «Ճշմարիտը խօսողին գլուխը ծակ կ'ըլլայ», կամ «Ճշմարիտը խօսողը եօթը գիւղէն կը վռնտեն»...Բայց որքա՛ն պատուաբեր, արժանապատիւ կեանք պիտի ըլլար՝ ճշմարիտին միայն ծառայելը, զայն յարատեւ փնտռելը, միայն անոր ձգտիլը, զայն ապրիլը, զայն խօսիլն ու գրելը..., քանզի բոլոր ժամանակներուն համար ալ, ճշմարիտը միայն կրնայ իսկապէս ազատագրել անհատն ու ազգային հաւաքականութիւնը....

.....

Դաժան է կեանքը...Մարդը միշտ ալ առանձին է իր տխրութեան թէ ուրախութեան ժամին...Ո՞վ կը կիսէ ի խորոց սրտի քու ցաւդ, տագնապդ, տրտմութիւնդ թէ ուրախութիւնդ...Պատրանք է հաւատալ որ կա՛յ նման բան...բայց մենք վատահաբար կը թեթեւանք հոգեպէս, պատմելով մեր ցաւը ուրիշին...Իսկ այդ ուրիշը՝...կրնայ քիչ մը ցաւակցիլ, բայց ան երբեք չի կրնար կրել քու ցաւդ...Երբե՛ք...Մենք պիտի կրենք մեր ճակատագիրը...մենք բեռնակիրներն ենք մեր ճակատագրին:

.....

Ինքնամոռաց աշխատանքը լաւագոյն դարմանն է թախճոտ սրտին...Ան կը լուսաւորէ մթազնած, տխրամած տրամադրութիւնը, կը լեցնէ հոգին աշխատանքի կորովով, կը վերանորոգէ զայն նոր աւիշով եւ բերկրանք կու տայ սրտին...Աշխատանքը կեանքի իմաստն իսկ է, անոր նպատակ եւ բովանդակութիւնն տուողը...Ի գուր չէ որ ծոյլերը ամէնէն խղճալի արարածներն են՝ նոյնիսկ իրենց մեղքով:

.....

Խոհն ու միտքը ապրանքներ չեն որ ապսպրանքով կամ պատուերով կարելի ըլլայ ձեռքբերել...անոնք կու գան եւ մեզ կ'այցելեն յանկարծօրէն, չես գիտեր ուրկէ...գուցէ պիտի արժանի ըլլանք զանոնք հիւրընկալելու մեր սրտին ու մտքին մէջ...Խոհի սերմերը կրնան ծլարձակիլ միայն եթէ արգաւանդ ըլլայ հողը ուր կ'իյնան անոնք...թէ ոչ կը չորնան եւ չեն պտղաբերիր անոնք, մանաւանդ եթէ անոնց զլանանք տալ այն կաթիլ մը ջուրը որ անչափ կենսական է անոնց:

.....

Կեանքը ամէն պահ յաղթանակ է, երբ դժուարութիւն մը կը յաղթահարենք, երբ հոսանքն ի վեր կը թիավարենք, երբ անձնատուր չենք ըլլար ամենակուլ յորձանքին, երբ կը դիմադրենք չարին, երբ կը մաքառինք ու կը պայքարինք յանուն վսեմ նպատակի, նպատակներու...Հեզասահ կեանքը կեանք ալ չէ, քանզի դժուարութիւններ եւ խոչընդոտներ դիմագրաւելով է որ կ'աճինք, կ'իմաստնանանք եւ յաղթանակի բերկրանքը կրնանք վայելել....

.....

Կեցուածք ցուցաբերելը դժուար է առ հասարակ, մանաւանդ երբ կեցուածքովդ տարակարծիք ես մեծամասնութեան կարծիքին հետ....ՈՉ ըսելը ընկալեալ ընդհանուր կարծիքին յանդուգն քայլ է, գոր շատ քիչեր կը նախաձեռնեն առնել....Ներքին համոզումներու վրայ հիմնուած ՈՉ-ը ազատ անհատականութեան յատկանիշ է, ոգիի քաջութիւն եւ սկզբունքայնութիւն....

.....

Կեանքի բարդ եւ դժուար ոլորաններուն վրայ, սիրտս միշտ ալ կ'երթայ անարգուածին ու անարդարուածին, մերժուածին ու կոխկոտուածին...կեանքի լուսանցքին վրայ մնացածին, ձայնագուրկ եղածին....եւ միաժամանակ սիրտս կը պաղի անոր հանդէպ որ կը բքի գոռոզամտութեամբ, ինքնացուցադրութեամբ, յղիացածութեամբ....եւ մասամբ սոցին....

.....

Հոգեբույս, սրտաբույս աղօթքը խորքին մէջ կը միտի հոգեւոր նոր տեսողութեան, ֆիզիքական տեսողութենէն շատ աւելի խոր եւ տիեզերական չափեր ընդգրկող տեսողութեան, երբ կը ներամփոփուինք մեր խորագոյն ես-ին մէջ եւ այդ ես-ը կը կամրջենք, կը կամարենք տիեզերական համընդհանուր եւ գերագոյն իրականութեան հետ....

.....

«Ճանաչողութիւնը առաքինութիւն է», պիտի ըսեր այնքա՛ն իմաստալից կերպով հելլէն մեծ փիլիսոփան՝ Սոկրատեսը...Ճանաչողութիւն՝ որ սոսկ վերացական իմացութիւն չէ, այլ՝ խորապէս ապրուած, գիտակցուած իմացութիւն...: Նման ճանաչողութիւնը խորունկ գիտակցութիւն կու տայ մարդուն՝ զանազանելու չարն ու բարին, սուտն ու ճշմարիտը, կեղծն ու անկեղծը...եւ ըստ այնմ դիրքորոշուելու կեանքի բարդ ոլորաններուն վրայ....կը դառնայ առաքինութիւն....Երանի թէ դաստիարակութիւնը ուղղուած ըլլար նման խորապրուած, խորզագցուած ճանաչողութիւն տալու մարդուն....

.....

Հոգիի, մտքի, ներաշխարհի դատարկութիւնը անմիջապէս կ'երեւի քաղքենիացած ցուցամու ամբոխին մէջ, որ երեւնալու մարմաջով կը տառապի, հազար կտոր կ'ըլլայ ի ցոյց հանելու ա՛յն ինչ չունի, ա՛յն որմէ գուրկ է ան....ճշմարիտ հարստութիւնը....որ էապէս ներքին է...Իսկ արտաքին փայլը, շքեղութիւնը երբէ՛ք ի գօրու չեն ծածկելու ներքին աղքատութիւնը, որ կ'աղաղակէ ողբերգականօրէն:

.....

Ճշմարտութիւնը չի կրնար մենաշնորհը ըլլալ ոեւէ մէկ անձի, խումբի, որեւէ մէկ վարդապետութեան, որեւէ մէկ գաղափարախօսութեան....Իւրաքանչիւրին դաւանած ճշմարտութիւնը անցողիկ եւ մահկանացու մէկ պատկերն է այն անմահ եւ յաւիտենական

Ճշմարտութեան, որուն պիտի ձգտինք յար, յաւիտեան...Իւրաքանչիւր ճշմարիտ խօսք, գաղափար, երեւոյթ... մէկ ցոլքն է միայն յաւիտենական Ճշմարիտին....Եւ անշուշտ՝ յարգելի է ինքնին....

.....

Որքան ալ անկեղծ ու թափանցիկ ըլլանք, որքան ալ փորձենք կիսել մեր խոհ-ապրումները, յուզական-իմացական մտորումները այլոց հետ, ամենայն սրտբացութեամբ, մեր էութեան խորին ծալքերուն մէջ, մենք կը մնանք լռիւ չբացայայտուած, խորախորհուրդ մի էութիւն....Ո՞վ կրնայ ճանչնալ անդնդախոր այդ հոգին մարդուն մէջ....Եւ ամէն պահ, մեր մենութեան ժամերուն, մեզմէ ամէն մէկը, գիտակցաբար կամ ոչ, քիչ թէ շատ, կը փորձէ հաղորդակից դառնալ այդ խորագոյն Ես-ին հետ, որ տիեզերք մըն է ինքնին, մեր ներքին տաճարը....մեր մեծագոյն հարստութիւնը....

.....

Ամէն պահ մենք կը վերստեղծենք մեզ, մեր կեանքը, մեր ընտանիքը, հայութիւնը, հայրենիքը, նոյնիսկ՝ աշխարհը...մեր զգացումներն ու խոհերը, մեր վարքն ու կեցուածքը, մեր խօսքն ու բարը, մեր արարքներն ու գործերը կը վերակերտեն մեզ եւ կը ցոլան ամէնուր...Իւրաքանչիւրս մասնակից է աշխարհի չարին ու բարիին, պատասխանատու է անոնց համար, քանզի ամէնէն փոքրիկ հիւլէն անգամ մաս կը կազմէ այն ամբողջութեան, որ կը կոչուի ազգ, երկիր, հասարակութիւն....

ԵՐԱՆ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Սեպտեմբեր-Հոկտեմբեր 2015